

feljegyzések alapján teljes bizonyossággal állítható. És ez csak egy példa a sok közül.

Ma már nemcsak a jezsuiták kezébe ad a jezsuita állományt megörökölt budapesti Egyetemi Könyvtár fegyvert. Csodálatosan szép gyűjteménye: ősnymtatványai, Vetustissimái, gazdag régi magyar állománya és Kézirattára, bölcsészettudományi szakirodalma és páratlan külföldi folyóiratállománya, amelyeknek sokan vagyunk rendszeres és hálás hasznélvezői, ma is nagy segítséget jelentenek a tanulóifjúságnak és a kutatóknak. Történetének igazabb megértéséhez saját munkatársai értenek a legjobban. Jó, hogy olyan itt a szellem, hogy az itt dolgozó ifjú kutatók maximális segítséget kapnak munkájukhoz. A további folytatást is elsősorban tőlük várja a tudományos világ. Elképzelhető, hogy magából az Egyetemi Könyvtár állományából is előkerül még további, ősellományba tartozó kötet, de a könyvek fátumát ismerve más gyűjteményekben is lappanghat belőlük néhány. Ezek összeresése és publikálása a jelen kötet adataihoz hasonlóan sok értékes újabb mozaikkövecskével gazdagíthatja majd eleink euridititójáról alkotott képünket.

P. VÁSÁRHELYI JUDIT

Győr-Moson-Sopron megye időszaki sajtójának bibliográfiája (1779–1995). Szerk. HORVÁTH József. Győr, 2000. Kiad. Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár, 912 l.

A Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár 2001. május 15-i konferenciáján kettős ünnep volt: egy kézzelfogható és egy „láthatatlan”. Ünnepnek nevezhetjük a tetszetős, eddig a legterjedelmesebb kötetben (912 oldal, 1242 tétel/címleírás) – kiadott *Győr-Moson-Sopron megye időszaki sajtójának bibliográfiája* megjelenését. A „láthatatlan” pedig az emlékezésé: 44 év után ezzel a kötettel vált teljessé Magyarország 19 vármegyéjének sajtóbibliográfiája. Az egykori lelkes munkatársak, szerkesztők közül már sokan nincsenek körünkben. A konferencián – az újonnan megjelent bibliográfia méltatása kapcsán az ő

emlékük előtt is tisztelgett Surján Miklós ny. pécsi könyvtárigazgató, akinek a neve 1957-ben – az elsőként megjelent *Somogyi hírlapok és folyóiratok bibliográfiáján* – még mint „bibliográfiai munkatárs” szerepelt, 1992-ben viszont már ő tette le a könyvtárosok asztalára *Baranya megye sajtóbibliográfiáját*. (Surján Miklós előadásának szövege megjelent a *Könyv-Könyvtár-Könyvtáros* 2001. júl., 7. sz. 33–40.)

A most megjelent kötetnek az élettörténete is változatos: az összeállító-szerkesztő Horváth József bevezetőjében tapintatos stílusban foglalta össze, hogy az 1960-as évek közepétől, amikor a bibliográfia elkészítésének az igénye felmerült – milyen hullámvölgyek, újrakezdések, leállítások és újrafelvetések sora váltotta egymást. Míg végül 1994-ben kiemelt feladatként kapta kézhez a megbízást, hogy az elmúlt évtizedekben elkészült anyaggyűjtést és címfelvételeket egyesítse, illetve hogy munkatársainak – Varga Imréné (Sopron), Kirlei Péter (Mosonmagyaróvár) – segítségével egybegyűjtsék és leírják az 1976–1995 közötti évek adatait is. A kötet „élettörténetéhez” tartozik még, hogy a tervek szerint a bibliográfia a lapok jellemzését, történetét, a rájuk vonatkozó irodalmat is tartalmazta volna. Ez eddig még nem valósult meg, de már készül a pótlása. Érdekes előzetest adott ebben a kötetben a soproni kiadású lapok leírásában Varga Imréné levéltári könyvtáros, aki megadta az egyes lapok levéltári hátterét is, például a velük kapcsolatos miniszterelnöki, megyei okiratok hivatalos számát. Egy ilyen száraz rendeleti számból derül ki, pl. hogy milyen különbség van a szünetelés vagy éppen a betiltás között. Ez utóbbit igen szigorúan vették. A *Sopronvármegye* (104. tétel) betiltását közlő megyei hírt még a *Pesti Hírlap* 1937. szept. 18-i száma is átvette, mondván „... aki [a lapot] a megjelölt időtartam alatt utcán, vagy házalva terjeszti, kihágást követ el...”

A szerkesztő dr. Horváth József tudományos munkatárs, akinek neve az *Arrabona* megyei múzeumi közlemények kötetében is ismert – a megye sajtójának történetét több mint száz lapalji hivatkozásával foglalta össze bevezető tanulmányában. Felkutatta mindazokat a szét-szört forrásokat, saját eddigi kutatásait, tanul-

mányait, amelyekre támaszkodva elsőként sikerült e bonyolult megye sajtójának múltját 1779-től 1995-ig bemutatni. Sok esetben tisztázta és pontosította az eddig homályos vagy bizonytalan adatokat, pl. a reformkor és 1848, vagy az abszolutizmus és dualizmus évtizedeiből. A megye történetének imént említett „bonyolultságát” jól szemlélteti a bibliográfia gyűjtőkörének alakulása. Az 1918 előtti évekből ugyanis Győr, Moson és Sopron megyék teljes anyagát adja a sajtóbibliográfia, ezt követően azonban folyamatosan figyelembe kellett vennie Trianont, majd az 1950. évi közigazgatási átszervezést, illetve az 1991. évi megyékhez történt visszacsatolásokat. A gyűjtést ilyen keretek között végezte el Horváth József, gyűjtőkörébe vonva az 1779-től 1995. dec. 31-ig a megyén kívül megjelent lapokat is, amelyek tartalmuk alapján kötődtek Győr-, Moson- és Sopron megyéhez, továbbá azokat, amelyeknek csak az előállítás történt meg a helyi nyomdában. Vitathatónak látszó elhatározás – hiszen az eddig megjelent megyei sajtóbibliográfiák legfeljebb függelékben közölték a megye nyomdáiban bér munkában előállított lapok címjegyzékét. Ebben a kötetben viszont teljes felvételt kaptak, ami egyben jelentősen megnövelte a terjedelmet; a kötet anyaga 37 bécsi, és 55 budapesti lap címléírásával gyarapodott. Az ok eléggé ismert: a megyében kitűnő nyomdák működtek, kiemelkedett közülük 1860-tól Romwalter Károlyé, majd 1895-től Romwalter Alfrédé, 1896-tól pedig Röttig Gusztáv. Jó hírük a fővárosban, más megyékben és az országhatáron is túlterjedt. Nyomdatörténeti szempontból igen érdekes lenne megtudni, hogyan bonyolódott le technikailag e bér munka? A kéziratok milyen módon érkeztek a nyomdához? A kiadó vagy a nyomda végezte-e el a korrektúrát? S az sem érdektelen, hogyan szállították át az elkészült lapokat Bécsbe, Eisenstadtba?

Ezideig egyetlen adattal szolgálhatunk a fenti kérdésre, Az *Est* soproni tudósítójának 1936. aug. 9-i beszámolója alapján, amelyből következtetni lehet a korábbi gyakorlatra is. Az osztrák főváros kora délutáni lapját a *12 Uhr Blatt*ot és esti lapját a *8 Uhr Blatt*ot Magyarországon, Sopronban állították elő. A *12 Uhr Blatt* kéziratait

a bécsi szerkesztőségből motorkerékpáron hozták reggel 6 órakor. Az előszedéshez szükséges kéziratanyagot már előző este, a menetrendszerű autóbusz hozta át Sopronba.

Az első példányt délelőtt fél kilenckor motorkerékpáron viszik rendőri cenzúra alatt Bécsbe, s ugyanez történik a *8 Uhr Blatt*nál is. Megjegyezzük még, hogy a soproni Röttig Romwalter nyomda 1936-ban Bécsből származó rotációs gépeken dolgozott, s itt állították elő osztrák nyomdaszemélyzet közreműködésével az *Oedenburg Zeitung*ot is. A két bécsi lapot 70–70 000-res példányban nyomták, s kötegeiket három oldal-kocsis motorkerékpáron és egy teherautóban szállították Bécsbe.

A kötet munkatársai 13 könyvtár, múzeum, levéltár vonatkozó állományát vizsgálták át, így minden periodikum leírásánál pontosan kiderül, hogy az egyes évek, számok melyik gyűjtemény állományában található. Az így összegyűjtött 1242 periodikum címléírását a kötet betűrendes szerkezetben tárja fel. Felvételük mindenkor az indulás első főcíménél található, címváltozásaiik minden esetben az első címhez vezetik vissza a használat. A szerkesztő kicsit védekezően írja bevezetőjében, hogy ebben „eltérünk az OSZK gyakorlatától, ahol minden önálló címet önálló kiadványnak is tekintenek” – pedig megoldása igen szerencsésnek mondható: hiszen a periodikumok katalógus-nyilvántartása nem azonos azok bibliográfiai címfelvételeivel. A mechanikus betűrendet időrendi-, kiadói-, földrajzi-, nyomdai-, szerkesztői-, s végül tárgymutató árnyalja.

Külön kell szólunk a kötet összeállítójában felvetődött gondolatról: az évkönyvek és iskolai értesítők feltárásáról, amely szerencsére nem valósult meg, elsősorban azért, mert nem akart az eddig megjelent megyei bibliográfiák gyakorlatától eltérni. Az említett gyakorlathoz tegyük még hozzá egy elméleti vonatkozást is, amely megerősíti Horváth József döntésének helyességét: évtizedekig az egyetlen könyvtár-szakán egykori tanáraink (Dezsényi Béla, Szentmihályi János, Kozocsa Sándor, Kóhalmi Béla stb.) hangsúlyozták, hogy az időszaki sajtó jellemző tulajdonságai: az aktualitás, a periodicitás, és

a publicitás. És ebbe a megfogalmazásba semmiképpen sem illenek bele ezek a sajtótermékek.

Bírálatunkban elsősorban az összevont számok felsorolásának végtelen sorát említjük meg: vajon mennyi és milyen információt tartalmaznak ezek a felvételek? Ezzel a hatalmas energiával összeállított lajstromok helyett célszerűbb lett volna a rovatok: „Anyakönyvi hírek”, „Színházi világ”, „Rendeletek”, „Sport” stb. számbavétele. Így pótolva valamelyest az elmaradt laptörténeket.

Hiányoljuk továbbá, hogy a tárgymutató nem igazodik a helytörténeti szempontokhoz. A bibliográfia nagyon helyesen, felvette a legtöbb kötetben mostohán kezelt alkalmi lapokat – 88 címet. Ebből 13 cím báli újság, de a többről nem ad a mutató tárgyi eligazítást, így 75 alkalommal kell visszalapozgatni, ha meg akarjuk tudni, hogy milyen alkalomból és főleg kik adták ki ezeket? Ugyancsak 25 tételből áll a „pártlap” címszó. Ebből hét cím az, ami 1945 után jelent meg, és ha rálapozunk, kiderül, hogy ebből négy cím nem is pártlap, hanem egyesületi és szövetségi kiadvány.

A bontást valóban pártokra: Szociáldemokrata Párt, Kisgazda Párt, Nemzeti Szocialista Párt stb. kellett volna megadni, ugyanez vonatkozik a 69 tételből álló „üzemi lapok”-ra is. Végül néhány kiegészítés a már készülő pótkötethez: 825. tétel: *Napi Közlöny* alcímében A magyar orvosok és természetvizsgálók... nagygyűléséről megjegyezzük, hogy nemcsak 1929-ben jelent meg Sopronban, hanem ugyanezen címmel Győrben is, 1874-ben. 1152. tétel: *Új Ezerévi*. Helyesen: *Új Ezerév*. A Turul Szövetség lapja, a főcíme is így logikus.

Talán felesleges hangsúlyoznunk, hogy kifogásaink és megjegyzéseink ellenére Horváth József dr. bibliográfiáját lelkiismeretes, pontos, magas színvonalú munkának tartjuk, amely a vele rokon kötetek között a legjobbak közé sorolható.

LAKATOS ÉVA

Levél, író, irodalom. Szerk. KICZENKO Judit, THIMÁR Attila. Piliscsaba, 2000. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, 357 l. /Pázmány Irodalmi Műhely – Tanulmányok 1./

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar Irodalomtudományi Intézete 2000-ben könyvsorozatot indított, amelynek első darabja a levélirodalom történetét és elméletét dolgozza fel. A kötet a Kar oktatóinak és hallgatóinak tanulmányait gyűjti egybe.

A levél, mint irodalmi forma, szinte egyidős az európai irodalommal – írja előszavában Tárjányi Eszter. E műfaj típusainak egymástól való elhatárolása azonban korántsem egyszerű feladat. A prózai és a költői levél, a misszilis, a fiktív levél és a magánlevél egymástól nem mindig megkülönböztethető formák. A kötet nem átfogó műfajelmélet, hanem különböző témájú és megközelítésű tanulmányok gyűjteménye, amelyek együttesen illusztrálják a levélműfaj sokszínűségét.

A szerkesztés kronológiai elvet követ. Az írók nem tematikusan, hanem a bemutatott korszak időrendjében következnek egymás után. A magyar nyelvű forrásokat feldolgozó tanulmányokat egy arab nyelvű görög levélregény és Rainer Maria Rilke leveleinek elemzése foglalja keretbe.

A tizenhat tanulmány terjedelmében különböző, és szerkezetében, stílusában is egyéni. A téma azonban közös, legyen szó barokk szónoki felépítésű levelekről, vagy episztolákról Berzsenyi, Arany, Pilinszky vagy Petri György tollából.

Számos prózai levél – Kalmár György, Barcsay Ábrahám, az 1849 utáni írónemzedékek vagy Toldy István, Justh Zsigmond, Babits Mihály írása – mára már élettrajzi vagy történelmi dokumentummá vált. Olvasásukkor a híres vagy elfelejtett nevek gondokkal küszködő, munkájukat végző, vagy gyöttrődő személyiségekké vál-